

Література

1. Колот А.М. Корпоративна соціальна відповідальність і проблеми її сприймання суспільством / Колот А.М. // Соціально-трудові відносини: теорія та практика: зб.наук. пр. — К. : КНЕУ, 2013. — №2(6). — С. 6—16.
2. Друкер П. Менеджмент. Вызовы XXI века / Питер Друкер ; пер. с англ. Наталии Макаровой. — М. : Манн, Иванов и Фербер, 2012. — 256 с.
3. Колот А. М. Асиметрії розвитку соціально-трудової сфери: прояви, причини, передумови подолання / Колот А.М.// Актуальні проблеми економіки. — 2012. — № 6 (132). — С. 205–211.
4. Johnson & Johnson: здоровый бизнес / <http://www.strategy.com.ua/>
5. Колот А.М. Соціальна відповідальність людини як чинник стійкої соціальної динаміки: теоретичні засади // Україна аспекти праці. – 2011. – №3. – С.3-9.

References

1. Kolot, A. M. (2013) «Corporate social responsibility and the public perception of the problem», *zb. nauk. prats. Sotsialno-trudovi vidnosyny: teoriia i praktyka*, Vol. №2 (6). — P. 6–16.
2. Druker, P. (2012). *Menedzhment. Vyzovy XXI veka* (Management. Challenges of the XXI century). – Moscow: Mann, Ivanov I Ferber.
3. Kolot, A. M. (2012), «Asymmetry of social and labor sphere, manifestations, causes, overcoming conditions» // *Aktual'ni problemy ekonomiky*. vol. 6 (132). – P. 205–211.
4. The official site of Johnson & Johnson/ <http://www.strategy.com.ua/>.
5. Kolot, A.M. (2011), “Social responsibility as a factor of sustainable human social dynamics: theoretical principles”, *Ukrayina: aspekty` praci*, no.3, pp. 3-9.

Стаття надійшла до редакції 29.01.2017 р.

УДК 331.556.4:314.74

Шиманська К.В.,

канд. екон. наук, доц., доцент,
кафедра міжнародної економіки
Житомирський державний технологічний університет
utter2006@gmail.com

Шиманская Е.В.,

канд. экон. наук, доц., доцент,
кафедра международной экономики
Житомирский государственный технологический университет

Shymanska K.V.,

PhD, assoc., Assistant professor,
Department of International Economics,
Zhytomyr State Technological University

ДЕТЕРМІНАНТИ МІЖНАРОДНОЇ МІГРАЦІЇ: ІНСТИТУЦІЙНИЙ ПІДХІД

ДЕТЕРМИНАНТЫ МЕЖДУНАРОДНОЙ МИГРАЦИИ: ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫЙ ПОДХОД

INTERNATIONAL MIGRATION DETERMINANTS: THE INSTITUTIONAL APPROACH

Вивчення механізму формування міграційних мотивів є невід'ємним елементом обґрунтування положень міграційної політики держави. За результатами дослідження запропоновано використовувати поняття «детермінанта міграційних мотивів», під яким слід розуміти домінуючий фактор (взаємопов'язана сукупність факторів), які обумовлюють формування міграційного мотиву та визначають параметри міграційної схильності потенційного мігранта (тривалість і відстань міграції, спосіб життя та працевлаштування в країні призначення, фінансові аспекти заощаджень і грошових переказів). Визначено, що ці детермінанти можуть бути вимірюваними (можна виміряти показниками або набором показників) та невимірюваними (їх оцінка залежить від важливості детермінанти на особистісному рівні та ступеню сприйняття інтенсивності дії). Визначено перелік економічних, соціо-демографічних, політико-безпекових, мовно-етнічних та екологічних детермінант шляхом поєднання факторів відповідного середовища з інституційними факторами виходячи доцільності використання інституційного підходу в дослідженні міжнародної міграції.

Изучение механизма формирования миграционных мотивов является неотъемлемым элементом обоснования положений миграционной политики государства. По результатам исследования предложено использовать понятие «детерминанта миграционных мотивов», под которым следует понимать доминирующий фактор (взаимосвязанную совокупность факторов), которые обуславливают формирование миграционного мотива и определяют параметры миграционной склонности потенциального мигранта (продолжительность и расстояние миграции, образ жизни и трудоустройства в стране назначения, финансовые аспекты сбережений и денежных переводов). Определено, что эти детерминанты могут быть измеряемыми (можно измерить показателями или набором показателей) и неизмеряемыми (их оценка зависит от важности детерминанты на личностном уровне и степени восприятия интенсивности действия). Определен перечень экономических, социодемографических, политико-безопасностных, культурно-этнических и экологических детерминант путем сочетания факторов соответствующей среды с институциональными факторами исходя из целесообразности использования институционального подхода в исследовании международной миграции.

Studying of migration motives formation mechanism is an integral element of the definition of migration policy provisions. According to results of study suggested to use the term "migration motives determinant", which should be understood as the dominant factor (a set of interrelated factors) that leads to formation of migration motive and defines the migration predisposition of potential migrants (duration and distance of migration, lifestyle and employment in a destiny country, financial aspects of savings and remittances). It was determined that these determinants can be measurable (indicators or set of indicators) and non-measurable (its evaluation depends on importance of each determinant for a person and degree of person's perception of the intensity of its effects). The list of economic, social, demographic, political, security, ethnic and linguistic, and environmental determinants has been formed by combining the relevant environmental and institutional factors based on institutional approach using feasibility in the international migration studies.

Ключові слова. Міграція, міжнародна міграція, міграційний мотив, детермінанта міграційного мотиву, інституційний підхід.

Ключевые слова. Миграция, международная миграция, миграционный мотив, детерминанта миграционного мотива, институциональный подход.

Keywords. Migration, international migration, migration motive, migration motive determinant, institutional approach.

Вступ. Сучасні міграційні процеси в усьому світі характеризуються надзвичайною динамічністю, що на нашу думку, є закономірним явищем в умовах глобалізації не тільки економічних відносин, але і всіх суспільних і політичних процесів. Це, у свою чергу, визначає формат залучення держави у процеси міграції робочої сили у зв'язку з тим, що окремі країни «класично» є її постачальниками, а інші – чистими споживачами.

Існуючі теорії міжнародної міграції переважно пояснюють формування та вектори міграційних потоків через дію економічних факторів (макроекономічні теорії, які аналізують і пояснюють закономірності міграції через динаміку показників безробіття, інфляції, ВВП, рівня оплати праці в країні та купівельної спроможності населення). Однак, як показує глибший розгляд тенденцій у сфері міжнародної міграції, не завжди різниця в макроекономічних показниках країн корелює з їх міграційною привабливістю та міграційною схильністю мігрантів.

Отже, звужувати пояснення даних процесів тільки до економічного підґрунтя формування міграційних мотивів не слід, що вимагає глибшого дослідження основних факторів формування міграційних мотивів і в перспективі відповідних міграційних потоків.

Дослідження питань чинників, які впливають на формування міграційних прагнень і реальних міграційних потоків проводять такі вітчизняні та зарубіжні вчені та дослідники, як Т.В. Айзенберг [1], К.В. Антоненко [1], М. Бін (M. Beine) [9], А.П. Гайдучький [2], К. Дагман (Dustmann C.) [11], І.С. Кизима [4], Е.М. Лібанова [3], І.П. Майданік [5], О.А. Малиновська [6], Д. Мейсі (Massey D.) [12], А. Окатенко (Okatenko A.) [11], К. Парсонс (C. Parsons) [9], О.В. Позняк [3], М.Д. Романюк [7], Н.А. Сирочук [8], Х. де Хаас (Haas H.) [10], М. Чайка (Czajka M.) [10], В.Ю. Шалдишева [1].

Постановка завдання. Дослідити сукупність чинників формування міграційних мотивів потенційних мігрантів з метою їх упорядкування та систематизації.

Результати дослідження. Дослідження наукових праць з проблематики факторів формування та розвитку міграційних потоків дав підстави стверджувати, що вчені та дослідники звертають увагу переважно на економічні чинники формування індивідуальної міграційної мотивації осіб, причому, як правило макроекономічні. Разом з тим, численні вітчизняні та зарубіжні дослідження, присвячені проблемам міжнародної міграції, звертають увагу на існування інших факторів, які дають «поштовх» особі чи групі осіб ухвалити рішення про міграцію за кордон, однак розрізненість розуміння складу таких факторів та їх впливу на міграційні процеси вимагають їх обґрунтування та систематизації. Так, І.С. Кизимою систематизовано фактори впливу на міжнародну міграцію населення та структуровано їх у контексті теорії «притягування-виштовхування» за групами факторів: економічні, соціальні, культурні, політичні, екологічні.

На нашу думку, при визначенні основи формування міграційної мотивації населення слід використовувати не поняття «фактори» (економічні, політичні, демографічні, екологічні, культурні, етнічні, правові тощо), оскільки «фактор» є сукупністю чинників, що діють у середовищі, причому фактори середовища ці є надзвичайно різноманітними за походженням, характером та інтенсивністю дії, однак не всі вони впливають на формування міграційних мотивів.

На основі вивчення нами існуючих теорій міжнародної міграції, визначено, що при формулюванні теоретичних положень пояснення закономірностей міг-

раційних процесів слід базуватися на інституційному підході. Застосування даного підходу при дослідженні міграційних процесів описала І.П. Майданік, яка визначила: «Інституціональний підхід до аналізу міграційних процесів можна використовувати у широкому та вузькому розуміннях. У першому випадку теоретики розглядають концепт інституцій як такий, що відображає структуру всього соціального середовища у межах якого індивіди приймають рішення, зокрема пов'язані з міграціями. У такому випадку дослідження міграційних процесів має відбуватися як у розрізі інфраструктурних чинників, що їх обумовлюють, так і через призму соціальних інститутів країн-донорів та реципієнтів <...>. У вузькому розумінні, інституційна теорія міграцій має справу з вивченням мережі приватних інституцій та добровільних організацій, основною функцією яких є забезпечення попиту, створеного дисбалансом між великою кількістю людей, які шукають можливість дістатися у багаті на капітал країни та обмеженістю можливостей потрапити у такі країни» [5, с. 110]. У цілому погоджуючись з описаним підходом, схилиємося для цілей нашого дослідження до широкого розуміння інституційного підходу та вважаємо, що в цьому аспекті підхід, визначений у теорії суспільного капіталу (Д. Мейсі (Massey D.) [12], є найвиправданішим. Ми пояснюємо це тим, що він враховує кон'юнктурні особливості розвитку країни походження та країни призначення, дію формальних (політики урядів) і неформальних інститутів (соціальні структури) і ментальний рівень розвитку явища міжнародної міграції (формування внутрішніх мотивів осіб, потенційно мобільних, які зважають на всі зовнішні фактори при ухваленні рішення про зовнішню міграцію). Тому вважаємо, що розвиток міграційних процесів знаходиться під визначальним впливом існуючих формальних і неформальних державних, суспільних і комерційних інститутів, правилами, регламентами та традиціями їх функціонування, їх взаємозв'язком, які обумовлюють характер і параметри середовища перебігу міграційних процесів.

У зв'язку з цим, вважаємо за доцільне використовувати поняття «детермінанта» (від лат. Determinans – визначальний). Під детермінантою ми розуміємо домінуючий фактор (взаємопов'язану сукупність факторів). А «детермінанту міграційних мотивів» слід визначити як домінуючий фактор (взаємопов'язана сукупність факторів), які обумовлюють формування міграційного мотиву та визначають параметри міграційної схильності потенційного мігранта (тривалість і відстань міграції, спосіб життя та працевлаштування в країні призначення, фінансові аспекти заощаджень і грошових переказів).

Детермінанта є параметром:

- вимірюваним у конкретному вимірнику, якщо мова йде про явище чи обставини, які можна виміряти показниками або набором показників;
- невимірюваним, якщо характеризуються обставини, правила (норми), традиції, звичаї, відносини, які формують загальне середовище перебігу суспільних явищ чи процесів (його оцінка залежить від важливості детермінанти на особистісному рівні та, відповідно, ступеню сприйняття інтенсивності дії фактору (факторів)).

За результатами власних досліджень вважаємо за доцільне шляхом поєднання економічних, соціо-демографічних, політико-безпекових, мовно-етнічних та еколого-природничих факторів з інституційними сформулювати відповідні групи детермінант формування міграційної мотивації потенційного мігранта виходячи

з описаної вище важливості та доцільності використання інституційного підходу в дослідженні міжнародної міграції.

Економічні фактори враховують численні макроекономічні, фінансові (у т.ч. фіскальні), інфраструктурні фактори (розвиток інфраструктури, розміщення продуктивних сил), а інституційні в даному разі представляють собою сукупність формальних інститутів (органів влади), систему норм права та відповідні політики держави, спрямовані на встановлення режимів та умов інвестування, системи оподаткування, управління грошовою масою. Детермінанти, утворені цими факторами, представлено на рис. 1.

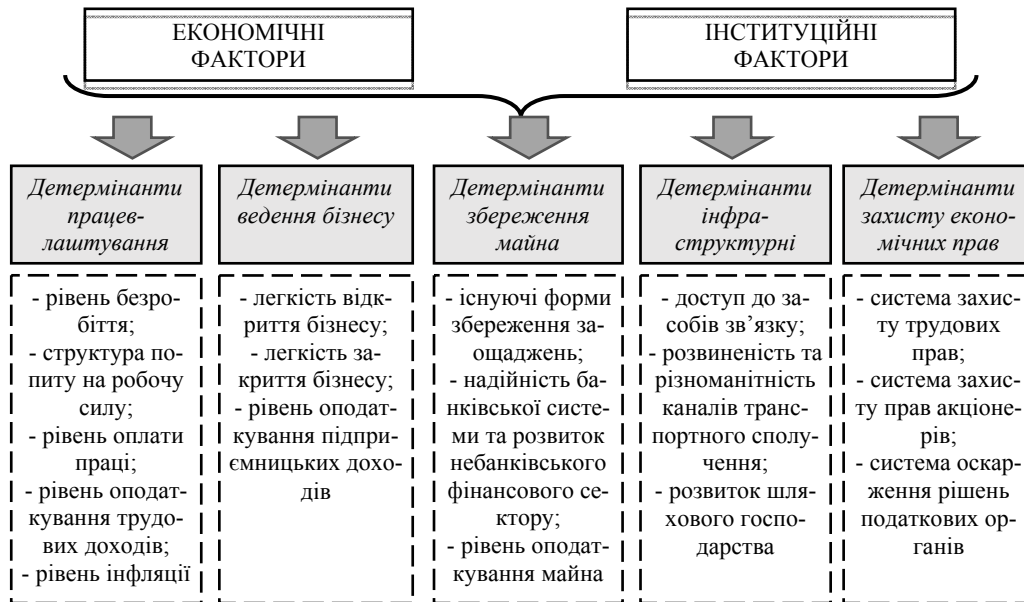

Рис. 1. Економічні детермінанти формування міграційних мотивів

Соціо-демографічні фактори передбачають статеву-вікову структуру, освітню структуру населення, інституційно-інфраструктурні фактори (розвиток системи освіти, охорони здоров'я, соціального страхування) та дієвість відповідних органів влади та інших формальних і неформальних інститутів, а також систему норм права та відповідні політики держави, спрямовані на розвиток освіти та охорони здоров'я, пенсійну політику, політику підтримки незахищених верств населення та недопущення дискримінації. Детермінанти, утворені цими факторами продемонстровані на рис. 2.

Політико-безпекові фактори складаються з особливостей діючої системи державного управління, рівня демократизації та зрілості громадянського суспільства, а інституційні в даному випадку представлені сукупністю формальних інститутів (органів влади), системою норм права та існуючою системою захисту громадянських прав і свобод. Разом з тим до цієї ж категорії факторів належать ризики військових конфліктів, утворення реакційних політичних рухів (тих, які передбачають нетерпимість до окремих верств і категорій населення). Детермінанти, утворені цими факторами, приведено на рис. 3.

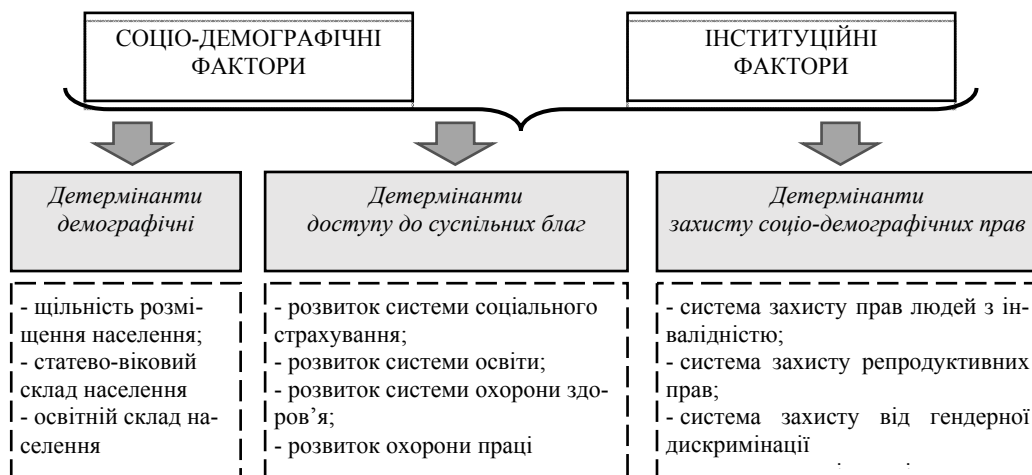

Рис. 2. Соціо-демографічні детермінанти формування міграційних мотивів

Рис. 3. Політико-безпекові детермінанти формування міграційних мотивів

Мовно-етнічні фактори включають численні фактори мовного, етнічного, культурного, релігійного середовища, які сформовані в державі в цілому, або в окремих її регіонах. У цьому разі слід також враховувати функціонування як формальних інститутів (державної мовної та культурної політики, релігійних і культурних організацій), так і неформальних (етнічні осередки та неформальні утворення, діаспори, релігійні конфесії, носії мови та культури). Крім того, слід віднести до цієї категорії відповідні норми права та існуючу систему захисту від етнічної, расової, мовної та релігійної дискримінації. Детермінанти, які утворюються цими факторами, приведено на рис. 4.

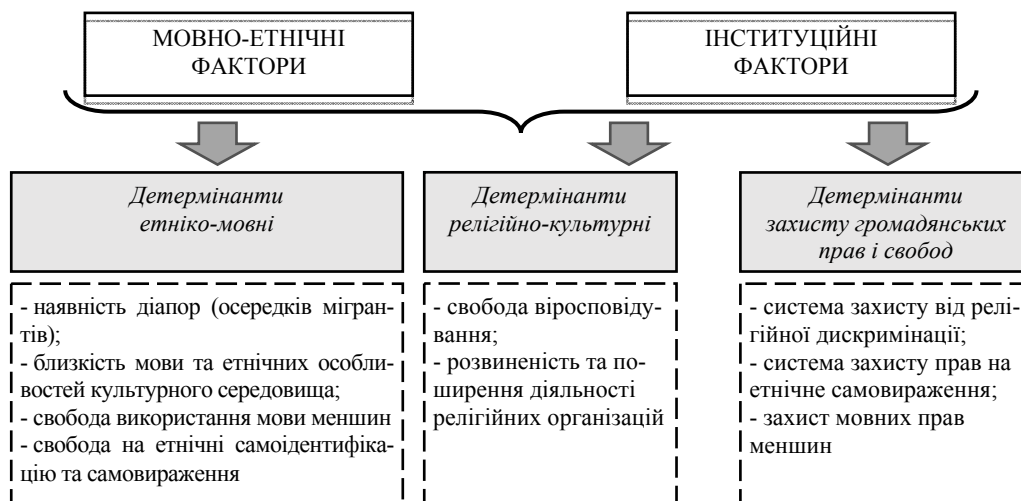

Рис. 4. Мовно-етнічні детермінанти формування міграційних мотивів

Еколого-природничі фактори включають, з одного боку, відносно усталені фактори природно-ресурсного потенціалу (ці фактори в короткостроковій перспективі відносно не залежать від антропогенного впливу), а з іншого, – фактори стану навколишнього природного середовища, що зумовлює якість повітря, доступ до чистої води та екологічно чистих та безпечних продуктів харчування. Інституційні фактори представлені системою екологічного законодавства, екологічною політикою держави та існуючими механізмами захисту дотримання прав населення на безпечне для життя та здоров'я навколишнє природне середовище. Детермінанти, утворені цими факторами, визначено на рис. 5.

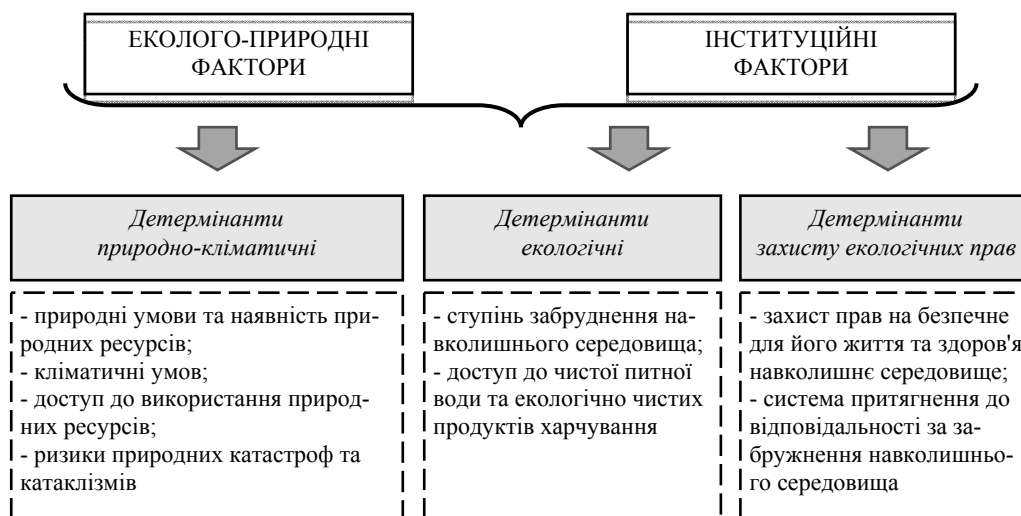

Рис. 5. Екологічні детермінанти формування міграційних мотивів

Окреслені фактори та відповідні детермінанти є в перспективі базисом формування параметрів для оцінки міграційних мотивів як окремих осіб, так і груп потенційних мігрантів з метою встановлення інтенсивності дії таких детермінант на вікові статево-вікові, освітні та інші групи потенційних мігрантів.

Висновки. За результатами вивчення існуючих підходів до визначення факторів формування міграційних потоків сформульовано такі висновки.

1. Для цілей формування обґрунтованих положень міграційної політики держави доцільно, перш за все, вивчати та структурувати базис формування міграційних мотивів, адже саме на рівні міграційних мотивів закладаються в подальшому параметри майбутніх міграційних переміщень. Разом з тим, вважаємо за доцільне при ідентифікації таких факторів використовувати інституційний підхід, зокрема, положення теорії суспільного капіталу.

2. Запропоновано використовувати поняття «детермінанта міграційних мотивів», під яким слід розуміти домінуючий фактор (взаємопов'язана сукупність факторів), які обумовлюють формування міграційного мотиву та визначають параметри міграційної схильності потенційного мігранта (тривалість і відстань міграції, спосіб життя та працевлаштування в країні призначення, фінансові аспекти заощаджень і грошових переказів). Встановлено, що ці детермінанти можуть бути вимірюваними (якщо їх можна виміряти конкретними показниками або набором показників у певному вимірнику) та невимірюваними (якщо їх оцінка залежить від важливості детермінанти на особистісному рівні та ступеню сприйняття інтенсивності дії).

3. Визначено перелік економічних, соціо-демографічних, політико-безпекових, мовно-етнічних та екологічних детермінант шляхом поєднання факторів відповідного середовища з інституційними факторами виходячи з доцільності використання інституційного підходу в дослідженні міжнародної міграції, що є базисом формування параметрів для оцінки міграційних мотивів як окремих осіб, так і груп потенційних мігрантів і встановлення інтенсивності дії таких детермінант на різні групи потенційних мігрантів.

Література

1. Антоненко К. В., Шалдишева В.Ю. Причини та динаміка зовнішньої трудової міграції в Україні / К. В. Антоненко, Т. В. Айзенберг // Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. «Економіка». – 2013. – Вип. 13. – С. 237–242. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znphnpu_eko_2013_13_30.

2. Гайдуцький А. П. Економічні та соціальні передумови міжнародної міграції населення / А. П. Гайдуцький // Економіка та держава. – 2011. – №7. – С. 7–12. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecde_2011_7_4.

3. Зовнішні трудові міграції населення України / За ред. Е.М. Лібанової, О.В. Позняка. – К.: РВПС України НАН України, 2002. – 206 с.

4. Кизима І. С. Чинники зовнішньої трудової міграції населення України / І. С. Кизима // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки: зб. наук. пр. – Кіровоград: КНТУ, 2009. – Вип. 15. – С. 365–369.

5. Майданік І. П. Місце інфраструктурних факторів у системі наукових знань про міжнародні міграції населення / І. П. Майданік // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. – 2013. – Вип. 3. – С. 109–118. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sepspu_2013_3_13.

6. Малиновська О.А. Мігранти, міграція та Українська держава: аналіз управління зовнішніми міграціями: Монографія. – К.: Вид-во НАДУ, 2004. – 123 с.
7. Романюк М.Д. Міграції населення України за умов перехідної економіки: Методологія і практика регулювання. – Львів: Світ, 1999. – 292 с
8. Сирочук Н. А. Міжнародна трудова міграція українців до країн Європейського союзу: фактори впливу / Н. А. Сирочук // Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». – 2014. – № 11. – С. 110–118. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evntukpi_2014_11_20.
9. Beine M., Parsons C. Climatic factors as determinants of international migration // *The Scandinavian Journal of Economics*. – 2015. – Т. 117. – №. 2. – С. 723–767. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.afd.fr/webdav/shared/PORTAILS/RECHERCHE/evenements/Migrations-developpement-2012/Beine-Parsons.pdf>
10. Czaika M., Haas H. The effect of visas on migration processes // *International Migration Review*. – 2016. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/imre.12261/epdf>
11. Dustmann C., Okatenko A. Out-migration, wealth constraints, and the quality of local amenities // *Journal of Development Economics*. – 2014. – Т. 110. – С. 52–63. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.cream-migration.org/publ_uploads/CDP_13_13.pdf
12. Massey D. S. A Missing Element in Migration Theories // *Migration Letters*. – 2015. – Т. 12. – №. 3. – С. 279–299 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.tplondon.com/journal/index.php/ml/article/viewFile/568/411>

References

1. Antonenko, K. V., Ajzenbergh, T. V., & Shaldysheva, V. Ju. (2013). “The causes and dynamics of labor migration in Ukraine”, *H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University Scientific Journals. Economics*, no. 13, pp. 237-242, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkhnpu_eko_2013_13_30 (Accessed 27 December 2016)
2. Ghajducjkyj, A. P. (2011). “Economic and social conditions of international migration”, *Ekonomika ta derzhava*, no. 7, pp. 7-12, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecde_2011_7_4. (Accessed 27 December 2016)
3. Libanova, E.M., Poznjak, O.V. (2002). *Zovnishni trudovi mighraciji naselennja Ukrajinjy [External labor migration Ukraine]*, Kyjiv, Ukraine, RVPS Ukrajinjy NAN Ukrajinjy, 206.
4. Kyzyma, I. S. (2009). “Factors external labor migration Ukraine”, *Kirovograd National Technical University Scientific papers. Economics*, Kirovoghrod: KNTU, no. 15, pp. 365-369.
5. Majdanik, I. P. (2013). “Place of infrastructural factors in the system of scientific knowledge about international migration”, *Socio-economic problems of the modern period Ukraine*, Vol. 3, pp. 109-118, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sepspu_2013_3_13. (Accessed 27 December 2016)
6. Malynovsjka, O. A. (2004). *Mighranty, mighracija ta Ukrajinjsjka derzhava: analiz upravlinnja zovnishnimy mighracijamy [Migrants, Migration and the Ukrainian state: analysis of the management of external migration]*. Kyjiv, Ukraine: NADU, 236.
7. Romanjuk, M. D. (1992). *Mighraciji naselennja Ukrajinjy za umov perekhidnoji ekonomiky: Metodologhija i praktyka reghuljuvannja [Migration of Ukrainian population in conditions of transitional economy: Methodology and Practice of regulation]*, Ljviv, Ukraine: Svit, 292.
8. Syrochuk, N. A. (2014). “Ukrainian international labor migration to the European Union: impact factors”, *Economic Bulletin of the National Technical University of Ukraine «Kyiv Polytechnic Institute»*, no. 11, pp. 110-118, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evntukpi_2014_11_20. (Accessed 27 December 2016)

9. Beine M., Parsons C. (2015). "Climatic factors as determinants of international migration", *The Scandinavian Journal of Economics*, 117, no. 2, pp. 723-767, available at: <http://www.afd.fr/webdav/shared/PORTAILS/RECHERCHE/evenements/Migrations-developpement-2012/Beine-Parsons.pdf> (Accessed 27 December 2016)

10. Czaika M., Haas H. (2016). "The effect of visas on migration processes", *International Migration Review*, available at: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/imre.12261/epdf> (Accessed 27 December 2016)

11. Dustmann, C., Okatenko, A. (2014). "Out-migration, wealth constraints, and the quality of local amenities", *Journal of Development Economics*, no. 110, pp. 52-63, available at: http://www.cream-migration.org/publ_uploads/CDP_13_13.pdf (Accessed 27 December 2016)

12. Massey, D. S. (2015). "A Missing Element in Migration Theories", *Migration Letters*, no. 12. 3, pp. 279-299, available at: <http://www.tplondon.com/journal/index.php/ml/article/viewFile/568/411> (Accessed 27 December 2016)

Стаття надійшла до редакції 13.01.2017 р.

УДК 331.07

Древаль Ю.Д.,

д-р держ. упр., проф.,
кафедра охорони праці та техногенно-екологічної безпеки,
Національний університет цивільного захисту України
dreval_y@mail.ru

Василик А.В.,

канд. екон. наук, доц.,
кафедра управління персоналом та економіки праці,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»
alla_vasylyk@ua.fm

Древаль Ю.Д.,

д. гос. упр., проф.,
кафедра охраны труда и техногенно-экологической безопасности,
Национальный университет гражданской защиты Украины

Василик А.В.,

канд. экон. наук, доц.,
кафедра управления персоналом и экономики труда,
ГВУЗ «Киевский национальный экономический университет
имени Вадима Гетьмана»

Dreval Yu.D.,

Doctor of Public Administration, Professor,
Department of Occupational Safety and Technogenic and Ecological Safety,
National University of Civil Protection of Ukraine